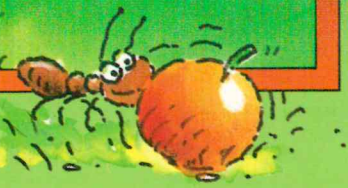
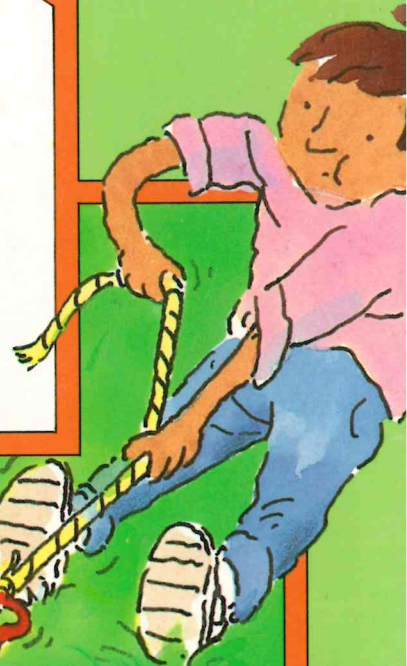

Zientzia xumea

Bultza eta Tira

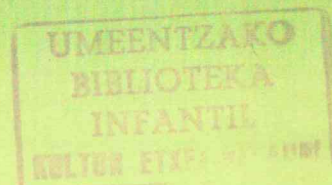

Bultza eta Tira

Testua: Maria Gordon

Bizkaieraz: Sabin Barruetabeña

Marrazkiak: Mike Gordon

R.11468

Zientzia Xumea

Argia
Urgaineratu eta Hondoratu
Airea
Soinua
Beroa
Kolorea

Eguna eta Gaua
Materialak
Elektrizitatea eta Magnetismoa
Bultza eta Tira
Eskeletoak eta Mugimendua
Harkaitzak eta Lurra

Liburu honek Eusko Jaurlaritzako
Kultura Sailaren diru-laguntza jaso dau.

© Copyright 1995 Wayland (Publishers) Ltd

© Ibaizabal argitaletxea 1996
ISBN: 84-7992-657-0
Legezko gordailua: Z. 1041-96

Tailer grafikoak: Edelvives
Tfnoa. (976) 34 41 00 - FAXa (976) 34 59 71
50012 ZARAGOZA

Edukiak

<i>Zer da bultzatzea?</i>	4
<i>Zer da tiratzea?</i>	5
<i>Bultza eta tiratzeko era desbardinak</i>	6
<i>Makinak</i>	9
<i>Asmakariak</i>	10
<i>Grabitatea</i>	12
<i>Esperimentuak</i>	14
<i>Gure gorputza</i>	19
<i>Igurtzitzea</i>	20
<i>Inguruan begiratzea</i>	24
<i>Aldatzen diran formak</i>	26
<i>Pertsona, animalia eta gauzak</i>	28
<i>Helduentzako oharrak</i>	30
<i>Aurkibidea</i>	32

Gauzak era bitara mugitu daikeguz: bultzaka eta tiraka.

Gauza
bat bultzatzean
zeugandik urruntzen
dozu. Baliatu zaitez atzamarrez
jostailua zeugandik
urruntzeko. Hori
bultzatzea da.

Gauza bati tiratzean,
zeuganantz mugitzen dozu.
Heldu atzamarrez jostailu
bati eta zeuganantz
hurreratu. Hori tiratzea da.

Era asko dagoz bultzatzeko
eta tiratzeko.

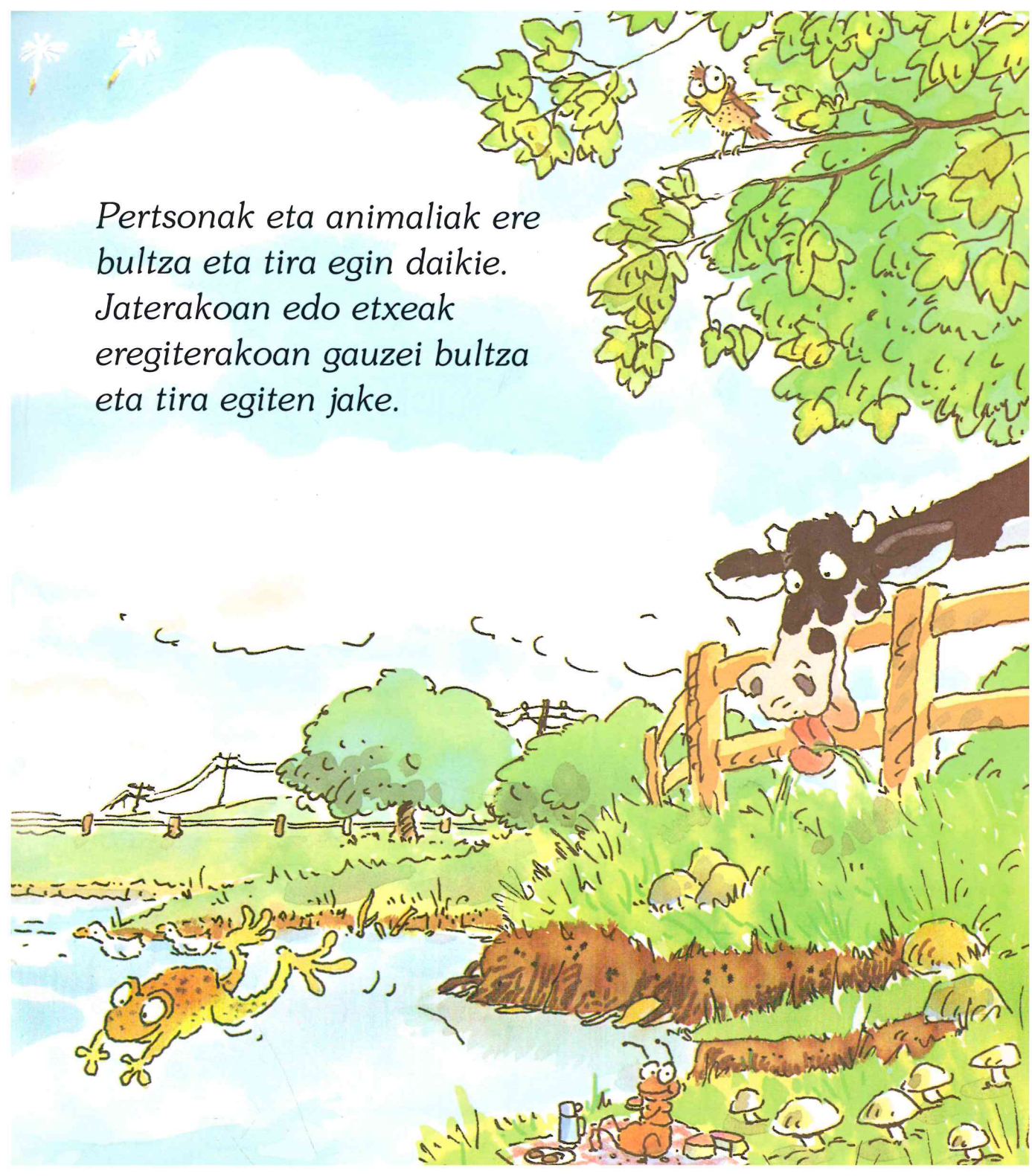
Bultza eta tira hau gertatzen da esate baterako...

haizea dabilenean...

landarak haztean...

edo urak korritzen
dauanean.

Pertsonak eta animaliak ere
bultza eta tira egin daikie.
Jaterakoan edo etxeak
eregiterakoan gauzei bultza
eta tira egiten jake.

Gauza asko dagoz bultzatzeko eta tiratzeko balio dabenak. Batzuk oso sinpleak dira, esate baterako...

ebagiteko erabilten dan labana...

lotzeko erabilten dan garrikoa...

zorua garbitzeko erabilten dan erratza.

Beste gauza batzuk
konplexuagoak dira,
adibidez, makinak.

Mekanismo batek
tiratzen deutse
erlojuaren orratzei.

Motore batek itsasuntziaren
helizeak biratzea izten dau.

Makina bat da suziria
espaziorantz bultzatzen
dauana.

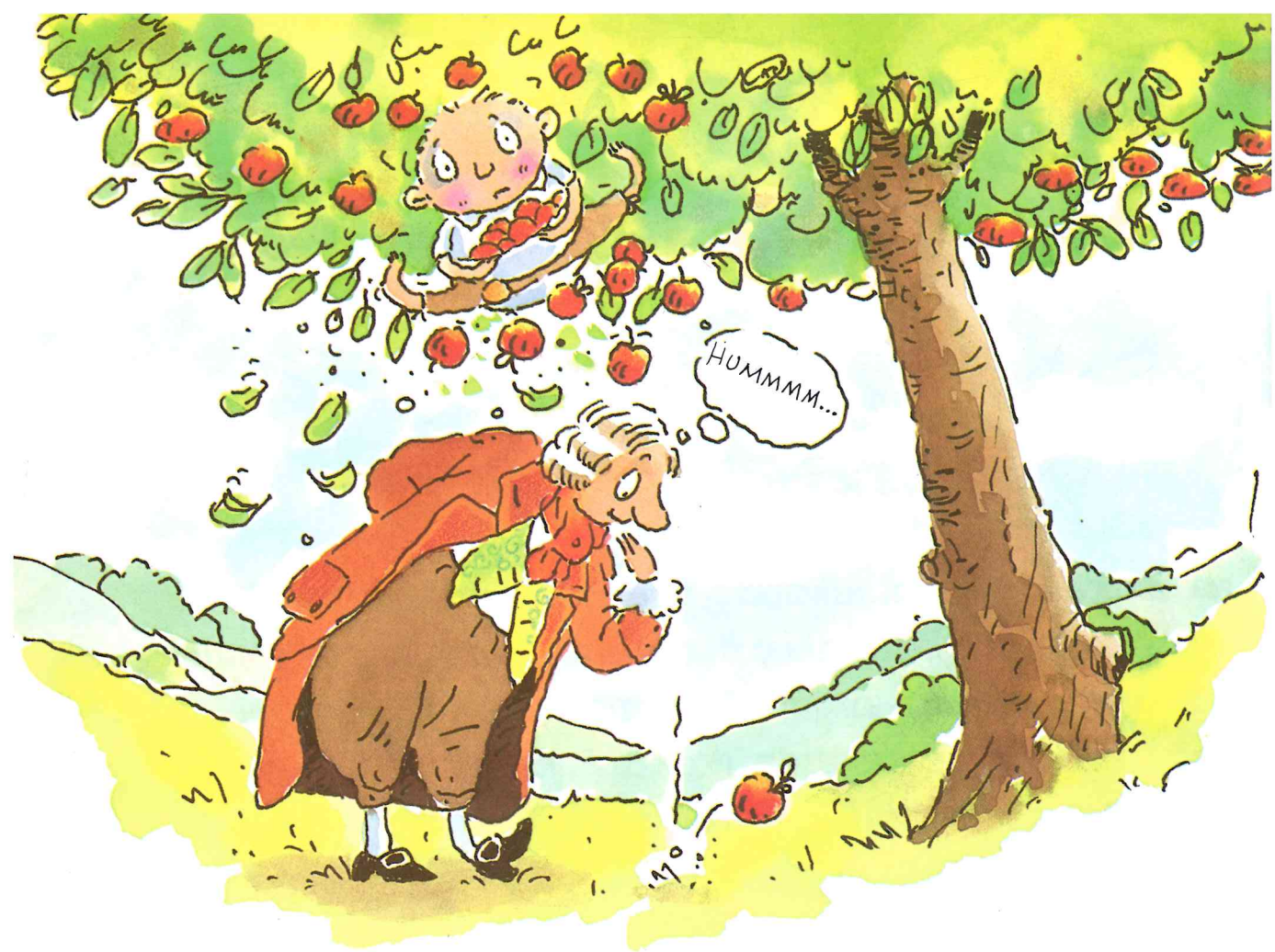
Antzina, haitzuloetako gizakiak harri bi igurtziten ebezan bata bestearen kontra sua iziotzeko eta lantzaz ehizatzen eben. Harriak eta geziak ere jaurtitzen ebezan. Igurtzitea, botatea eta jaurtitea bultzatzeko eta tiratzeko erak dira.

Gizakiak bultzatzeko eta tiratzeko era asko asmatu dabez, esate baterako, arraunak, urari bultza ahala aurreratzeko, orgatilea zama astunak eroateko eta edurretan txakurrak tiraturik ibiltzen diran trineoak.

Orain dala urte asko, Isaac Newton izeneko zientzilari batek sagar bat ikusi eban arbolatik jausten. Pentsatu eban bazala zeozer lurrerantz tiratzen eutsana. Zeozer horri grabitatea deitu eutsan.

Ikusi eizu zeuk. Hartu baloia eskuetan eta gero askatu eskuak. Grabitateak lurrerantz tiratuko deutso.

Grabitateak pertsona, animalia eta gauzei tira egingo ez baleusku, flotatu egingo geunke astronautak espazioan lez.

Isaac Newtonek bultzatze eta tiratzearen garrantzia frogatu eban. Zuk ere ikusi daikezu hori...

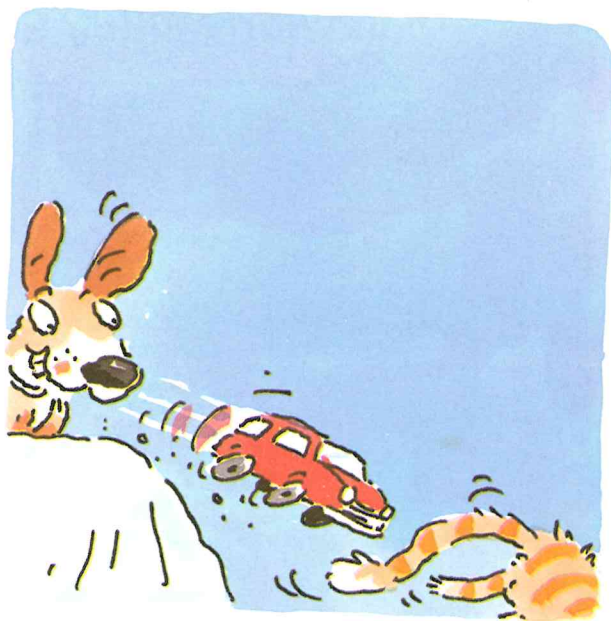

Ipini eizu jostailuzko kotxea mahai baten gainean. Tiratzen edo bultzatzen ez badeutsazu ez da mugituko.

Bultzatzen badozu kotxeak lerro zuzenean aurrera egingo dau.

Jostailuzko kotxea mugitzen da baten batek bultzatu edo tiratzen deusanean.

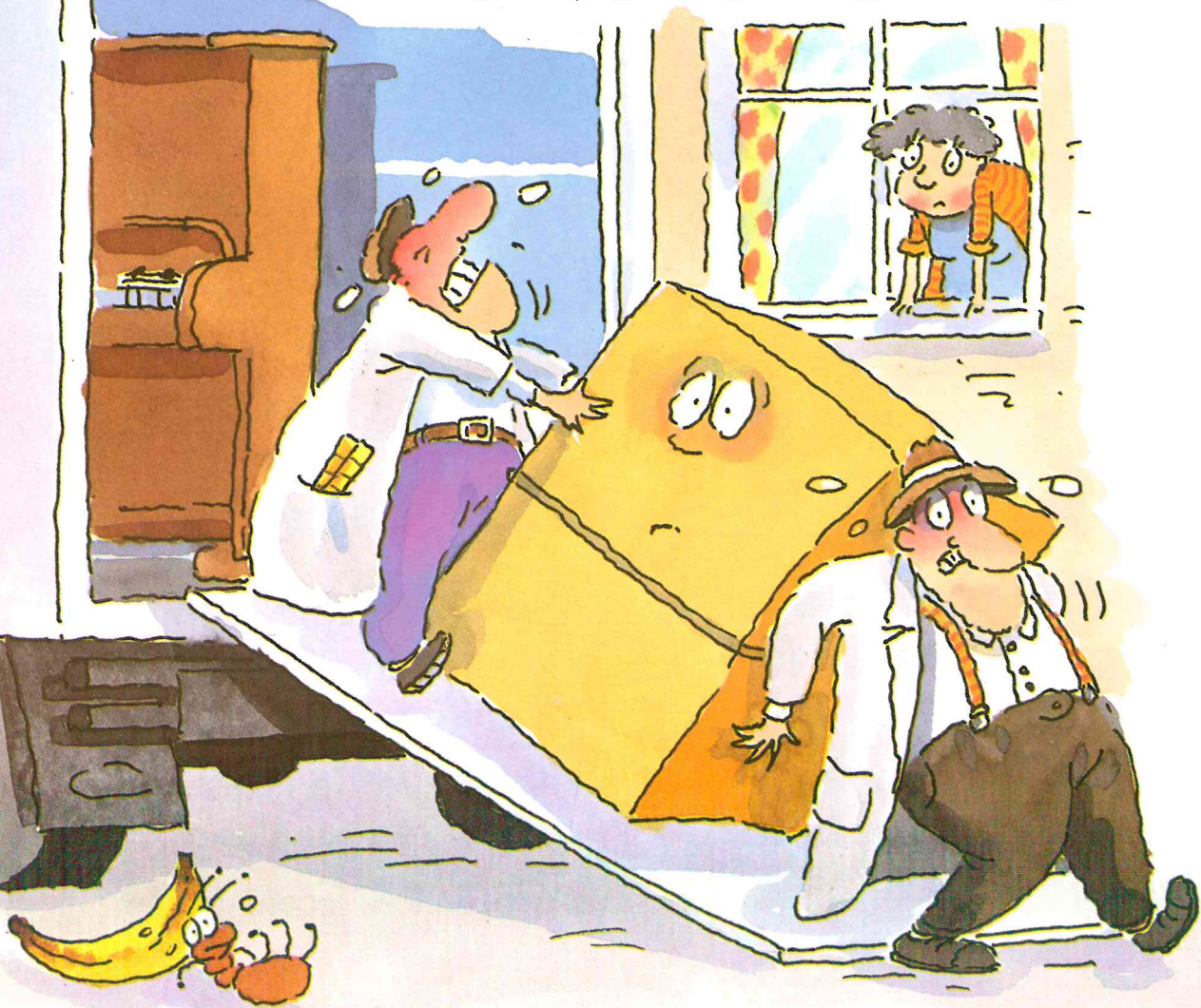

Mugitzen dan bitartean, tiratu edo bultzatu eiozu. Norabidea aldatu, gelditu edo azeleratu egingo da.

Bultzatu eiozu mahaiaren ertzerantz. Grabitateak tiratzen deutso. Norabidea aldatu eta jausi egingo da.

Zerbaiti tiratzen edo bultza egiten jakonean, honek kontrako indarra egiten dau. Gauza astunak, arinak baino kontrako indar handiagoa egiten dabe horregaitik, gatxago mugitzen doguz.

Lotu plastikozko ontzi huts bati soka bat. Lotu sokearen beste muturra jostailuzko kamioi huts bati eta ipini mahaiaren erdian. Sartu plastilinea plastikozko ontzian kamioiari tiraka hasten jakon arte.

Bete kamioia plastilinaz. Orain kamioiak sendoago tiratzen dau. Sartu plastilina gehiago ontzian, barriro kamioiari tiraka hasten jakon arte.

Bultzatzeak eta tiratzeak gauzen forma aldatu daike. Baliatu zaitez zeure atzamarrez plastilina puska bati tira eta bultza egiteko. Holan bere forma aldatu egingo dozu.

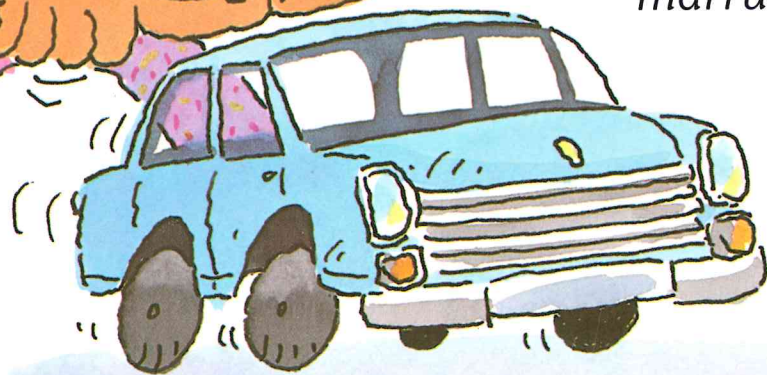

Mugitu zeure atzamarrak.
Zure besoko muskuluak atzamarretako hazurrei
tiraka dihardue.
Erabili zeure muskuluak beste hazur batzuei
tiratzeko.
Zer postura hartu daikezuz?

Zezeri tiratzen edo
bultza egiten
deutsazunean, honek
beste zezeren kontra
igurtzitzen dau. Honi
marruskadura deritxo.

Bultzatu jostailuzko kotxea lur
lauan. Ez da bide luzean aurrera
joango lurraren eta airearen
kontra marruskatzen dalako

Gauza lakarrak marruskadura handiagoa dabe.
Bultzatu jostailuzko kotxea alfonbrearen
gainean. Ez dau abiadura handirik hartuko.

Benetako kotxean, balaztak burpilen kontra
marruskatzen dabe. Marruskadura honek
geldiazoten dau kotxea. Burpilak marruskadura
txikiagoa dabe izotzaren gainean.

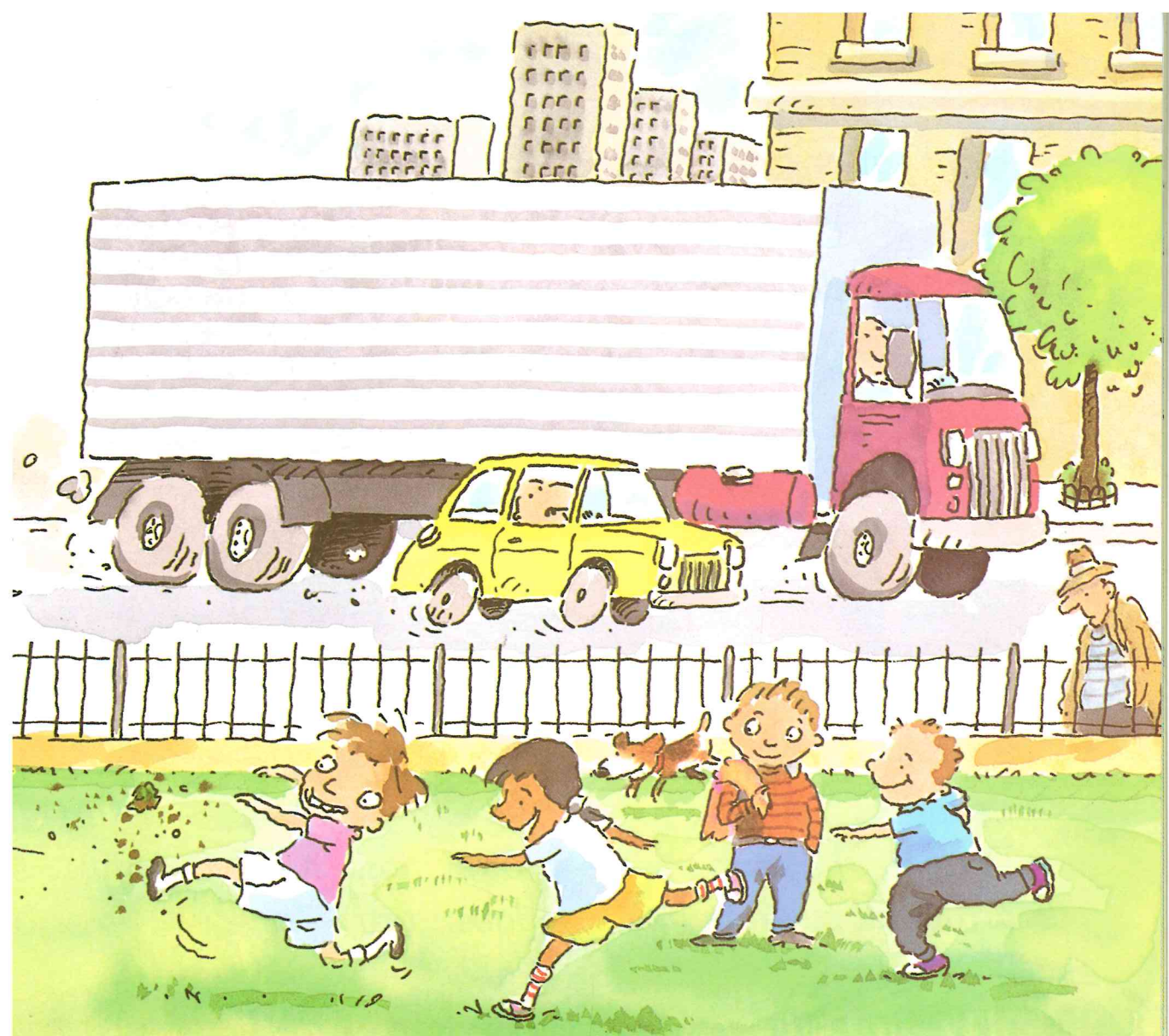

Birak emoten dabezan gauzak marruskadura txikiagoa dabe. Nahikoa da pittin bat bultzatu edo tiratzea mugitu daitezcan.

Bultzatu txanpon bat ertzetik eta beste bat etzunda dagoala. Lehenengoak birak emoten dauz, bigarrenak ez.

Gauza astunak mugitu daitezcan indar handiagoa eskatzen dabe bultza edo tira egiterakoan. Bultzatu baloia. Badoa, baina monetak baino indar handiagoa eskatzen dau. Zergaitik?

Begiratu kotxe eta kamioiei. Kamioiak motore handiagoak behar dabez mugitzen eta errodutzen hasteko.

Noiz egiten dozu bultza eta tira?

Ohartu zaitez zeure oinak zelan bultzatzen daben lurraren kontra ibiltzean.

Bultzatu bizikletearen pedalak.

Pertsona heldu bategaz, arraunketan zabilz. Begiratu arraunak zelan bultzatzen daben ura.

Tiratu laranjearen
azalari.

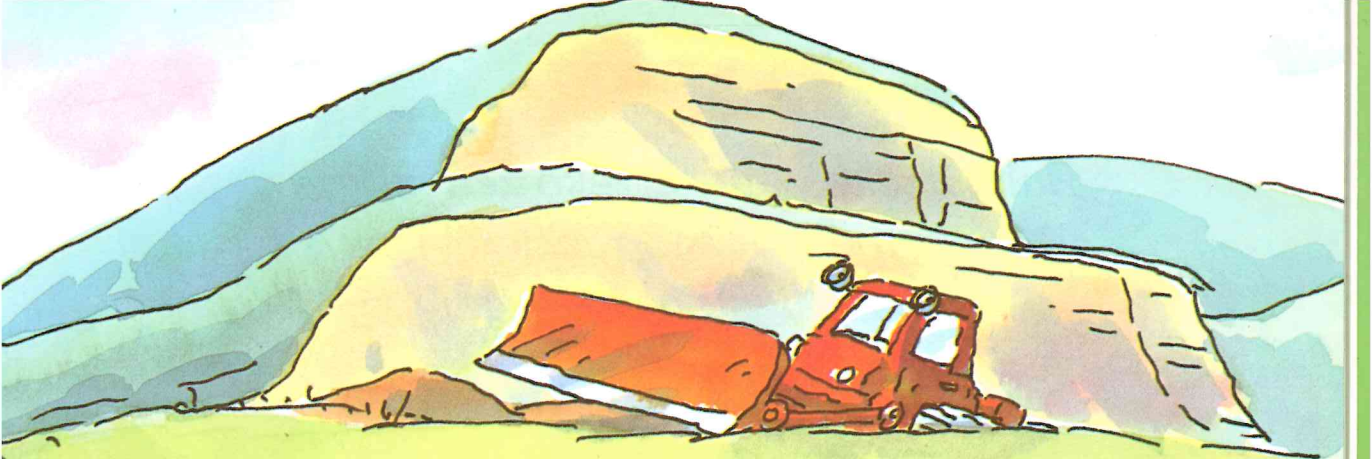

Jostailuari bultza
egiten deutzazu
aldatsean aurrera
joan daiten eta
gelditzea gura
badozu, barriz, tiratu.

Bultzatze eta tiratzeak aldatu egiten dauz zure inguruan dagozan gauzak.

Haizeak zuhaitzei bultza egiten deutse honeen forma aldatuz. Itsasoak olatuak bultzatzen dauz harkaitzen kontra honeetan zuloak egiginez. Grabitateak lurraren erliebea aldatzen dau harkaitzei beherantz tiratzean.

A red truck is shown tipping over on a steep, yellowish-brown hillside. The truck's cargo bed is tilted upwards, and it appears to have lost its balance. The background shows rolling hills under a light sky.

*Pertsonak eta makinak landarak ateraten dabez
tiraka. Badira makina batzuk lurra hondeatzeko
erabilten diranak. Bizikleta, kotxe
eta kamioiak itxura galtzeraino
bultzatu daikiez gauzak.*

Bultzatzeko eta tiratzeko zenbat era desbardin
ikusten dozuz marrazkian? Non somatzen
dozu marruskadurea?

Zeintzuk gauza dira bultzatzeko edo tiratzeko indar handiagoa eskatzen dabena? Probatu eizu.

Helduentzako oharrak

Zientzia Xumea irakurle hasi barrientzat pentsatutako informazio bildumea da. Liburu bakoitzak testu errez bat eta helburu bat daukatzu marrazki atseginakaz batera. Era horretan irakurketa eta ikerketa lana alkarbatzen dauz modu atseginez.

Liburu honetako edukiak Inguruaren Ezaguera arloko gaiakaz dagoz erlazionatuta. Bildumeak zientzien mundura hurreratzen dauz umeak. Hainbat fenomeno fisiko azaltzen dauz era errezean, eta proposatzen dauzan esperimientuen bitartez errez ulertu ahal izango dauz.

Liburu honeek etxean nahiz eskolan erabilteko egokiak dira. Jarraian, hainbat ekintza osogarri emoten deusuegu aditzera.

1. Egin marrazki bi, baten bultzatzearen ekintza adierazoz eta bestean tiratzearena.
2. Adierazo egunean zehar zenbat bultzatze eta tiratze ekintza egiten doguzan eta gorputzaren zeintzuk atal erabilten doguzan.
3. Bultza eta tiratzeko normalean zeintzuk animaliaz baliatzen garan esan. Zeintzuk izan dira makinak ordezkatu dabezanak? Mota honetako zeintzuk ekintza ezin daitez egin gizakiak?

4. Magnetismo azalpen bat egin. Imanak ere gauzak tiratzen dabez; eguneroko bizitzan zertarako erabilten diran erakutsi.

5. Ohol bat eta lau gurpilegaz garraio sistema gauzatu. Zama astun edo arinagaz eta zoru leun edo lakarrean beronen abiadea erkatu.

6. Garraio sistema desbardinak aitatu. Adierazo lehengo garraiobideen funtzionamendua eta erkatu gaurkoekaz. Zerez baliatzen ziran mugitzeko batzuk eta besteak? Zein ziran haizearen bultzadaz baliatzen ziranak?

7. Batzuetan, kotxe bat matxuratzean, azaldu zergaitik dan mugitzeko erarik onena atoian eroan edo autogarabira jasotea.

8. Behatu giltzadun erlojuaren mekanismoa zelan funtzionatzen dauan eta makinak zelan egiten dabezan bultzatze eta tiratze ekintzak. Behatu ondoren, idazlantxo bat egin gaurko makinaren baliagarritasuna azalduz.

Aurkibidea

animaliak 7

asmakariak 11

erlojua 9

formak 18, 26-27

grabitatea 12-13, 15,
26

haitzuloetako gizakiak
10

haizea 6

hazurrak 19

igurtzitzea 10

Isaac Newton 12, 14

jaurtitea 10

landarak 6

makinak 8, 27

marruskadurea 20, 22,
28

mekanismoa 9

motoreak 23

muskuluak 19

pertsonak 7

ura 6

Zientzia Xumea

Sail honetako izenburuak

Argia
Urgaineratu eta Hondoratu
Airea
Soinua
Beroa
Kolorea

Eguna eta Gaua
Materialak
Elektrizitatea eta Magnetismoa
Bultza eta Tira
Eskeletoak eta Mugimendua
Harkaitzak eta Lurra

Zer dakizu bultzatzea eta tiratzeari buruz? Zelan funtzionatzen dabe balaztak? Zer da grabitatea? Esperimentu errezez beterik, liburu honek lagunduko deutsu erantzunak aurkitzen eta bere marrazkiekaz ere gozatu egingo dozu.

Liburu bakoitzak guraso eta irakasleentzako oharrak dakarz.

